

Eilandje in de IJzeren Man

Vandaag is de laatste wandeling uit de winter-serie. Maar de meteorologische lente is begonnen, dus geen winterse taferelen, maar genieten van de ontluikende natuur. We reizen daarvoor af naar Cromvoirt, een mooi lintvormig dorp met tal van fraaie boerderijen, in de nabijheid van Vught.

In zaal De Oude Herberg, schuin tegenover de Sint-Lambertuskerk, zijn we al vroeg welkom en is het een gezellige drukte. We schrijven in en rond de klok van 8 krijgen we de routebeschrijving en consumptiemuntjes. We mogen van start!

Zoals we van OLAT kunnen verwachten, stappen we al snel de natuur in. Het is direct genieten: over de bomen en struiken is een groene waas zichtbaar. Kleine prille blaadjes laten zien dat we de winter achter ons gelaten hebben en dat de lente in aantocht is! Misschien bloeit de sleedoorn al, met haar tere witte bloesem. Je ziet deze doornige struik vooral aan de bosrand, in struwelen en heggen, waar ze dient als afscheiding tussen de weilanden.

Broekleij

We steken de Broekleij, een smalle waterstroom, over en al spoedig zien we tussen de bomen door de glinstering van nog meer water. Even later lopen we op een smal pad langs de oever van de recreatieplas De IJzeren Man.

Hoe komt deze plas aan haar naam?

Aan het einde van de 19e eeuw werd op deze plek zand gewonnen voor stadsophoging van de wijk Het Zand in Den Bosch. Deze wijk ligt tussen het station en de binnenstad. Eerder werd zand afgegraven voor aanleg van de hoge dijken van de spoorbrug bij Culemborg. Het afgraven gebeurde in eerste instantie met de hand. Er werden kruiwagens gevuld, waarmee het zand naar een zandtreintje werd gebracht dat het zand afvoerde. Later werd een stoombaggermolen gemaakt, die ook geschikt was om op het droge zand af te graven. Deze kwam in Vught terecht. De arbeiders gingen daarop in staking, bang dat deze baggermolen, die zij inmiddels de scheldnaam 'De IJzeren Man' hadden gegeven, hun werk zou overnemen en zij hun baan zouden verliezen. Gelukkig kwam het niet zo ver. Nadat voldoende zand gewonnen was, vulde de grote zandput zich langzaam met grond- en regenwater. De waterplas en de omliggende grond bleven eigendom van aannemer Van Haaren. In Den Bosch en omgeving werd de plas weldra bekend als 'Het Gat van Van Haaren' en 'De IJzeren Man'. De eerste naam is nauwelijks nog bekend, maar de scheldnaam die de arbeiders de baggermolen hebben gegeven, is blijven bestaan.

Alle wandelaars volgen het fraaie pad, vlak langs het water. We lopen langs de achterzijde van enkele huizen die pal aan het water liggen, met een poort in hun tuin om zo bij hun privé-steigertje aan De IJzeren Man te komen.

We zien het kleine eilandje liggen. Dit is het enige dat herinnert aan de smalle dijk die hier vroeger lag. Toen waren er namelijk twee meren, dicht naast elkaar gelegen. Op de dijk reed de baggermolen tijdens de afgravingen.

We steken de Boslaan over en komen in het gebied van de Vughtse Lunetten. Hier is de eerste splitsing. De mensen die voor 10 km gekozen hebben, lopen in een bochtje terug naar De IJzeren Man en gaan op weg naar de soeppost.

De andere wandelaars komen bij een lunet. Dit is een klein vestingwerk, onderdeel van een grotere verdedigingslinie. Ze werden tussen 1844 en 1848 gebouwd als voorposten van Fort Isabella ter verdediging van

de vesting Den Bosch. Er waren oorspronkelijk acht lunetten; vier zijn volledig behouden, één lunet is geheel verdwenen en de overige drie zijn nog enigszins herkenbaar.

We lopen langs één van de volledig behouden lunetten, lunet 3. De aarden wallen in de vorm van een halve maan zijn nog goed herkenbaar. Om het lunet ligt een soort gracht.

Net na het passeren ervan zien we de witte tentdoeken van onze koffiepost. We zijn een klein uurtje onderweg en dan smaakt een bekertje koffie heel goed! Het is altijd gezellig bij de post: de OLAT-vrijwilligers heten ons welkom, we kunnen een praatje maken en ondertussen genieten we van de koffie én een lekkere koek.

Dan weer snel op pad, want er is vandaag nog veel te ontdekken!

We komen nu op de Vughtse Heide. Toen onze routebouwers van vandaag (Ton Vissers en Martien Habraken) deze winterserie aan het uitzetten waren, liepen zij zich vast in een compleet ondergelopen Vughtse Heide en zijn ze maar omgedraaid. Weet je het nog: de overvloedige regenval in december?! Ze maakten toen deze foto (rechtsboven)! Hopelijk ervaren we vandaag andere weersomstandigheden.

Wist je trouwens dat op deze plek in 1600 de Slag van Lekkerbeetjen uitgevochten is? Deze slag was het laatste heroïsche riddergevecht in West-Europa. De beeldengroep van twee vechtende ridders te paard op de Loonsebaan herinnert hier aan.

Het gebied waarin we nu zijn, kent daarnaast ook een lugubere geschiedenis. Bij de twee vennetjes in het gebied lag vroeger het galgenveld. Hier stond de stadsgalg waar de lijken van geëxecuteerde misdadigers ter afschrikking werden opgehangen. Nu is het, zoals we vandaag zien, deels militair oefenterrein.

We lopen dus in een gebied met een roemruchte geschiedenis. Maar we lopen ook in een mooi stuk natuur! Grove dennen, heiderestanten, open stukjes met zeldzame planten, zoals klokjesgentiaan, wilde gagel en moerasherthooi. Ook de heikikker en kamsalaman-der voelen zich hier goed thuis!

Vughtse Heide

Dan buigt de 15 km af. Ze maken een doorsteek door het bosgebied en krijgen een leuke afwisseling van bospaden en smalle dijkjes. Dan sluiten ze weer aan op de hoofdroute.

De wandelaars die 20, 30 of 40 km lopen, gaan op weg naar de 1e caférust. Deze is op een bijzondere plek, de Isabellakazerne.

Deze voormalige kazerne is genoemd naar Isabella van Spanje, hertogin van Brabant en dochter van de Spaanse koning Filips II. Het is gelegen op het terrein waar van oudsher Fort Isabella gevestigd was. Het fort is helaas verdwenen. Het enige wat rest is een uit de 18e eeuw stammend poortgebouwtje. En natuurlijk is dit in de route verwerkt; we lopen er onderdoor.

Op het terrein is een bijzondere horeca te vinden: Het Fort. Het is een ontmoetingsplek waar je terecht kunt voor verschillende lekkernijen, waar je een boerderijwinkel treft, waar lekkere worstenbroodjes gebakken worden en waar je koffie kunt drinken. Het zal duidelijk zijn: dit is een leuke plek om even rond te kijken! Na de pauze lopen we een stukje over het terrein en stappen we onder de oude wachttorens door. Al gauw komen we opnieuw op de dijk. Feitelijk is dit een deel van het ravelijn, het buitenwerk van de vesting waarop het voormalige fort gebouwd was.

We komen bij het afwateringskanaal. Juist ervoor lopen we onder de brug door, gaan de dijk op en komen dan óp de brug.

We steken het kanaal over en dan gaan de afstanden uiteen. De wandelaars die 20 km lopen, gaan in westelijke richting en lopen tot de volgende brug. Daar steken ze het kanaal weer over en komen bij Nationaal Monument Kamp Vught weer op de hoofdroute.

De lopers op de langste twee afstanden gaan een bijzondere lus maken. Zij volgen het kanaal in oostelijke richting en gaan op weg naar het Paleiskwartier, een zeer eigentijdse wijk in Den Bosch met veel bouwkundige hoogstandjes. Onze routebouwers hebben een verrassende lus weten te maken. We lopen langs de Jheronimustoren, die met zijn 75 m de hoogste woontoren in Den Bosch is. De route leidt ons ook langs de

Armada in het Paleiskwartier

Hofvijver, ja, ook Den Bosch heeft een Hofvijver! We lopen langs waterpartijen en zien dat er zelfs een heuse waterval gemaakt is. We passeren de Armada, de voor het Paleiskwartier kenmerkende appartementengebouwen met de gebolde gevels. Heel bijzonder! De architect heeft zich laten inspireren door de weers-elementen lucht, licht, land en water. Vanaf de bovenste verdiepingen heb je een prachtig uitzicht op het nabijgelegen natuurgebied de Gement. En dat is ook waar onze route ons naar toe leidt.

Maar we krijgen eerst nog een andere verrassing! We lopen deze mooie wijk uit en komen uiteindelijk aan de achterzijde van het Jeroen Bosch Ziekenhuis. Daar gaan we een grasdijkje op en dat leidt ons naar de Moerputtenbrug!

Moerputtenbrug

Deze brug is aan het einde van de 19e eeuw gebouwd als onderdeel van de Langstraatspoorlijn, ook wel het Halve Zolenlijntje genoemd. Dit vanwege de vele schoenfabrieken die langs de spoorlijn te vinden waren. Maar ook gaat het verhaal rond dat de brug deze naam gekregen heeft omdat bij de aanleg van de lijn er al rekening mee werd gehouden dat het ooit een dubbelspoorse lijn zou worden. De 35 bakstenen pijlers zijn breed genoeg uitgevoerd voor een tweede ijzeren brugdeel. De lijn is echter tot aan de sluiting in 1972 altijd enkelsporig gebleven. Daarom de naam het Halve Zolenlijntje.

Tussen 1890 en 1972 reden er dagelijks treinen tussen Den Bosch en Geertruidenberg. Na aanvankelijke plannen tot sloop werd de brug in 1995 een rijksmonument. Het is een prachtig voorbeeld van industrieel erfgoed uit de 19e eeuw. Staatsbosbeheer heeft de brug in 1997 aangekocht en is in 2004 gestart met de restauratie. En sinds mei 2011 mogen wandelaars over deze 600 m lange brug lopen en genieten van het zicht op de veenplas.

Het is hier een eldorado voor watervogels, die tussen het riet een veilige schuilplek vinden. Misschien heb je geluk en zie je de ijsvogel. Maar ook de zilverreiger en dodaars zijn hier regelmatige gasten.

Zowel de 30, als de 40 km-lopers hebben deze mooie

brug vandaag in hun route.

Na de brug buigt de 30 km af. Zij dalen via een trap de hoge spoordijk af en lopen via zandpaden en auto-luwe wegen terug naar het afwateringskanaal. Hierbij komen ze dwars door de Gement, het poldergebied tussen Den Bosch en Vught. Het is een laaggelegen rivierkleigebied, tevens beschermd gebied voor weidevogels, ganzen en zwanen. Deze zien we dan ook in groten getale.

De langste afstand mag vandaag 10 km extra genieten. Zij lopen ook over de tweede brug in de Moerputten, de Venkantbrug. Aan het einde ervan komen zij op de fraai gelegen Heidijk. Hier is het fantastisch lopen, tussen het prille lentegroen. Al sinds de middeleeuwen beschermde deze dijk de bevolking tegen water dat afkomstig is van de Midden-Brabantse heidevelden. Bij hoge waterstanden konden riviertjes zoals de Dommel en de Dieze niet al het water afvoeren naar de Maas, waarop het 'heiwater' richting de dorpen Vlijmen, Nieuwkuijk en Drunen liep. De ernstigste overstromingsramp in het gebied had plaats in 1880. In dat jaar brak de dijk bij Nieuwkuijk door. Door het kolkende water ontstond een wiel. We lopen langs dit wiel en dan bereiken we de caférust bij Emmamolen, een prima plekje om de benen even rust te gunnen. Neem een kijkje in de molen die stamt uit 1886 of loop even door Bakhuys Emma waar allerlei lekkernijen te koop zijn.

Dan komt onherroepelijk het moment waarop de 40 km op de terugweg moet. Ook de lopers op deze afstand moeten de doorsteek maken door de Gement. Maar onze routebouwers hebben dit prima geregeld via zandpaden, fietspaden, grasdijkjes én het Limietpad. We lopen hier op historische gronden. Dit pad was in 1795 de grens tussen Holland en Brabant. Zeven eikenhouten grenspalen markeren deze grens, een belangrijke historische lijn, helemaal van Willemstad naar Engelen. En één ervan passeren wij.

De grenspalen zijn goed te herkennen: aan de ene kant staat het wapen van Brabant, aan de andere kant dat van Holland.

Dan komen we bij het afwateringskanaal. We steken de brug over en lopen door een stukje waterwin-gebied. Daarna volgen we het kanaal tot aan de volgende brug. Hier is de samenkomst met de wandelaars die 30 km lopen én treffen we de kleine koffiepost. Dus tijd voor een gezellig praatje en een kop koffie of thee.

We vervolgen de route langs het kanaal tot we opnieuw bij een brug komen. Hier is weer een samenkomst, nu met de wandelaars die 15 of 20 km lopen. Gezamenlijk gaan we op weg naar een stuk geschiedenis met een zwarte rand. We gaan naar Nationaal Monument Kamp Vught.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was Kamp Vught één van de drie concentratiekampen in Nederland (samen met de doorgangskampen Amersfoort en Westerbork). In 1942 is gestart met de bouw ervan. De gevangenen moesten het zelf afbouwen.

Er werd om het kamp door de gevangenen een gracht gegraven en om de 100 m werd een wachttoren gebouwd. Hierin stonden bewakers met mitrailleurs en schijnwerpers. Je ziet reconstructies, omdat na de oorlog veel is gesloopt. De betonnen palen van de kampgracht zijn wel authentiek.

In totaal werden er ruim 31.000 mensen in het kamp gedetineerd.

Wij lopen langs de hekken en passeren daarna de twee historische treinwagons die in 2021 geschonken zijn door Herinneringscentrum Kamp Westerbork. Ze staan in de nabijheid van het museum, op het voormalige tracé van de kampspoorlijn. De wagons staan symbool voor de vervolging en deportatie tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Dan naderen we de fusilladeplaats. Deze ligt op de voormalige schietbaan van het concentratiekamp. Op het gedenksteen dat op deze plek is opgericht staan de namen van de 329 mannen die hier zijn geëxecuteerd. Mocht je dit willen, dan kun je even naar het gedenksteen lopen.

Hoe schril is het contrast tussen deze gitzwarte periode uit onze geschiedenis en de ontluikende natuur, waarin wij nu in vrijheid lopen

We verlaten het terrein en komen weer in de bossen van de Vughtse Heide. We komen aan de andere zijde van het lunet waar we eerder vandaag ook waren.

De laatste samenkomst: de 10 km voegt in en alle wandelaars zijn weer bijeen. Tijd om op weg te gaan naar de soeppost. Deze staat vlakbij het Klimbos. Persoonlijk denk ik dat wij liever met twee voeten op de grond staan, in plaats van op dikke touwen te balanceren

Maar het is wel een handige plaats voor de soeppost, want we mogen gebruik maken van de toiletten bij het strandbad. Dat is iets comfortabeler dan de Dixie. En natuurlijk is het dan tijd voor een lekker soepje-van-de-dag. Als altijd klaargemaakt door de OLAT-vrijwilligers die ons graag zien komen!

Dan gaan we het laatste uurtje wandelen in. We lopen door een gevarieerd gebied, vooral boerenland. Hier liggen tal van mooie brede zandpaden, waarover het fijn wandelen is. We passeren boerderijen, lopen langs weides en velden, tussen mooie bomenrijen en langs houtwallen.

We komen ook op de Cromvoirtsedijk. Deze is ooit aangelegd om het dorp te beschermen tegen overstromingen van de Maas. Nu ligt deze mooie ringdijk deels om de prestigieuze golfbaan Bernardus heen. Hier werd al verscheidene malen het KLM Open gehouden. Let eens op het bijzondere clubgebouw.

De kerk van Cromvoirt wordt zichtbaar. We krijgen nog een paar mooie paden voorgeschoteld en komen dan weer op het asfalt. Nog een stukje en dan staan we opnieuw bij De Oude Herberg. Eerder op de dag stapten we hier naar buiten, vol verwachting van al hetgeen we vandaag zouden gaan zien. Nou, we zijn niet teleurgesteld, integendeel: wat een fantastische route!!

Dankjewel iedereen die deze mooie wandeldag mogelijk heeft gemaakt.

-Myriam van den Berg-